

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Onwaardigheid, het Beuningse martelmoord-arrest en de rol van de notaris

Weijers, H.J.

Citation

Weijers, H. J. (2025). Onwaardigheid, het Beuningse martelmoord-arrest en de rol van de notaris. *Tijdschrift Relatierecht En Praktijk*, 2025(3), 45-52. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4256834>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4256834>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

279. Onwaardigheid, het *Beuningse martelmoord*-arrest en de rol van de notaris

MR. H.J. WEIJERS

Op grond van art. 4:3 BW kan onder meer een erfgenaam 'onwaardig' zijn als hij onherroepelijk is veroordeeld voor het ombrengen van de overledene. Hiervoor is een uitspraak van de strafrechter vereist. Wat is echter rechtens als de verdachte door de strafrechter is ontslagen van alle rechtsvervolging (ovar) omdat hij de moord heeft gepleegd onder invloed van een psychose? In zijn arrest van 6 december 2024, ECLI:NL:HR:2024:1797, besliste de Hoge Raad dat van onwaardigheid dan geen sprake is, maar dat op grond van de beperkende werking van de redelijkheid en billijkheid ex art. 6:2 lid 2 BW hetzelfde resultaat kan worden bewerkstelligd.

1. Inleiding

De laatste jaren verschijnen af en toe uitspraken van de rechter over art. 4:3 BW.¹ Het betreft geregeld schokkende zaken waar ook de media gretig op inspringen; teksten als 'de gifmengster Yvon K.' en 'de Beuningse martelmoordenaar' vliegen de lezer om de oren. In dergelijke procedures staat art. 4:3 BW centraal. In dit artikel heeft de wetgever een regeling neergelegd op grond waarvan personen die 'voordeel kunnen trekken uit een nalatenschap' – zoals erfgenamen – dat in bijzondere situaties van rechtswege niet meer kunnen. Zo is bijvoorbeeld onwaardig hij die onherroepelijk is veroordeeld voor het ombrengen van de erflater (art. 4:3 lid 1 sub a BW), hij die de erflater door bedreiging heeft gedwongen of belet om een testament te maken (art. 4:3 lid 1 sub d BW) en hij die een uiterste wil van de erflater heeft vervalst (art. 4:3 lid 1 sub e BW).² De aanleiding voor het schrijven van dit artikel vormt het al genoemde arrest van de Hoge Raad van 6 december 2024

inzake de *Beuningse martelmoord*, waarin art. 4:3 lid 1 sub a BW centraal staat.³

In deze bijdrage zal worden stilgestaan bij de regeling van de onwaardigheid uit art. 4:3 BW. In paragraaf 2 worden een aantal algemene aspecten van art. 4:3 BW besproken. Het arrest van de Hoge Raad van 6 december 2024 inzake de *Beuningse martelmoord* komt in paragraaf 3 aan de orde. In paragraaf 4 wordt kort de rol van de notaris in het kader van onwaardigheid behandeld naar aanleiding van een notariële tuchtuitspraak die de *Beuningse martelmoord*-problematiek ook heeft opgeleverd. De bijdrage rondt ten slotte af met een conclusie in paragraaf 5.

2. Onwaardigheid ex art. 4:3 BW

In art. 4:3 BW zijn een vijftal situaties of gronden opgesomd op grond waarvan iemand onwaardig kan zijn om iets krachtens erfrecht van de erflater te verkrijgen. Deze opsomming is *limitatief*.⁴ De bepaling is opgenomen in titel 1 van Boek 4 BW inzake de algemene bepalingen en dat betekent dat de onwaardigheidsregeling zowel voor het versterf-erfrecht als voor het testamentair erfrecht geldt. Wanneer iemand onwaardig is, kan hij *geen* voordeel trekken uit de

1 Zie over art. 4:3 BW ook het recent verschenen proefschrift van M. de Vries, *Onwaardigheid* (diss. Groningen; Ars Notariatus nr. 182), Deventer: Wolters Kluwer 2023 (hierna: De Vries 2023). Zie ook M. de Vries, 'Disseratie "Onwaardigheid": enkele belangrijke bevindingen voor de erfrechtpraktijk', *TE* 2024/3, p. 52-56.

2 De begrippen 'uiterste wil' en 'uiterste wilsbeschikking' zorgen nogal eens voor verwarring, temeer daar de wetgever deze begrippen in Boek 4 BW niet altijd zuiver gebruikt. Zie over het verschil en het belang daarvan P.C. van Es, 'Enige opmerkingen over de nietigheid en vernietigbaarheid van een uiterste wil op grond van vormgebreken', *TE* 2014/2, p. 31-32.

3 De juridische aspecten van de zaak rond Yvon K. zijn in dit blad reeds besproken door J.Th.M. Diks & N. Lavrijssen, 'De erfrechtelijke casus rondom de gifmoord: de onwaardigheid van art. 4:3 BW revisited', *REP* 2024/168 (afl. 2), p. 39-44. Ik laat deze – en ook andere interessante – casus daarom in dit artikel verder rusten. Zie bijv. over oudere zaken J.M. Tempelaar, 'Het familiedrama en onwaardigheid', *WPNR* 2010/6865, p. 862-866, en E.A.A. Luijten & W.R. Meijer, 'De niet-veroordeelde moordenaar', *TE* 2012/2, p. 38-41.

4 Asser/Perrick 4 2021/24, par. 3.4 van de conclusie van A-G Hartlief van 5 juli 2024, ECLI:NL:PHR:2024:729, en Kremer, in: *GS Erfrecht*, art. 4:3 BW, aant. 1.

nalatenschap. Dit betekent dat iemand dan bijvoorbeeld geen erfgenaam, legataris, legitimaris en lastbevoordeelde (meer) is en de daarbij behorende rechten niet meer kan uitoefenen.⁵ Onwaardigheid werkt van rechtswege (automatisch), maar in de praktijk zal de rechter vaak toetsen of van onwaardigheid sprake is en daarover een oordeel vormen.⁶ De onwaardigheid vervalt overigens op het moment dat de erflater aan de onwaardige op ondubbelzinnige wijze zijn gedraging heeft vergeven.⁷ Deze *vergeving* kan vormvrij plaatsvinden, maar dient wel ondubbelzinnig te zijn.⁸ Als de erflater reeds is overleden, kan vergeving niet meer plaatsvinden.⁹

Het betreft geregeld schokkende zaken; teksten als ‘de gifmengster Yvon K.’ en ‘de Beuningse martelmoorde-naar’ vliegen de lezer om de oren

Het gaat op deze plaats te ver om de vijf gevallen van onwaardigheid die in art. 4:3 lid 1 BW zijn geregeld te bespreken.¹⁰ Met oog op het in deze bijdrage centraal staande en in paragraaf 3 te bespreken arrest van de Hoge Raad vraagt art. 4:3 lid 1 aanhef en sub a BW wel de aandacht. Deze bepaling luidt, voor zover relevant, als volgt:

‘Van rechtswege zijn onwaardig om uit een nalatenschap voordeel te trekken: hij die onherroepelijk veroordeeld is ter zake dat hij de overledene heeft omgebracht, (...)’¹¹

In deze wetbepaling komen een aantal elementen voor waaraan moet zijn voldaan om onwaardigheid te kunnen aannemen. Zo moet de erflater zijn overleden als gevolg van het handelen van de onwaardige; er dient derhalve sprake te zijn van *een causaal verband* tussen diens gedrag en het overlijden van de erflater.¹² Met andere woorden: door het handelen van de onwaardige moet hij de erflater hebben *omgebracht*.

In het Wetboek van Strafrecht is geen delict ‘ombrengen’ te vinden, maar uit de parlementaire geschiedenis blijkt dat ombrengen ziet op de opzettelijke misdrijven van art. 287 e.v. Sr.¹³ Tot slot is vereist dat de onwaardige voor het ombrengen onherroepelijk is veroordeeld.¹⁴ Het gaat hierbij om een veroordeling door de strafrechter.¹⁵ De veroordeling moet ook *onherroepelijk* zijn, hetgeen betekent dat daartegen geen gewoon rechtsmiddel meer kan worden ingesteld (hoger beroep en cassatie).¹⁶ De strafrechter komt pas tot een veroordeling als zowel de formele als de materiële vragen van art. 348 jo. 350 Sv positief zijn beantwoord.¹⁷ Zo is onder meer vereist dat het ten laste gelegde strafbare feit – zoals bijvoorbeeld moord – bewezen is en de verdachte moet zelf ook strafbaar zijn. In dit verband is het relevant dat de verdachte een beroep kan doen op een *strafuitsluitingsgrond*. Deze zijn deels geregeld in art. 39-43 Sr en deels door de Hoge Raad in zijn jurisprudentie ontwikkeld.¹⁸ Als een beroep op een strafuitsluitingsgrond slaagt, leidt dit tot vrijspraak of ontslag

5 Zie Van Mourik, in: *Handboek Erfrecht* 2020, p. 29, Asser/Perrick 4 2021/24, en Kremer, in: *GS Erfrecht*, art. 4:3 BW, aant. 1. Zie over de gevolgen van de onwaardigheid voor het erfdeel van een onwaardige erfgenaam Asser/Perrick 4 2021/33 en over de gevolgen in het algemeen De Vries 2023, hfdst. 3.

6 Zie J.M. Tempelaar, ‘Het familiedrama en onwaardigheid’, *WPNR* 2010/6865, p. 863, en Asser/Perrick 4 2021/30.

7 Zie art. 4:3 lid 3 BW: ‘Een onwaardigheid vervalt, wanneer de erflater aan de onwaardige op ondubbelzinnige wijze zijn gedraging heeft vergeven.’

8 Zie Van Mourik, in: *Handboek Erfrecht* 2020, p. 30, Asser/Perrick 4 2021/32, De Vries 2023, hfdst. 4, en Kremer, in: *GS Erfrecht*, art. 4:3 BW, aant. 8 met nadere verwijzingen.

9 Dit is wellicht anders als de erflater de onwaardige *bij voorbaat* heeft vergeven. Zie *Parl. Gesch. BW Inv. Boek 4* 2003, p. 1424, en M. de Vries, ‘Vergeving bij onwaardigheid’, *TE* 2018/2, p. 38-39.

10 Zie uitvoerig Asser/Perrick 4 2021/25-29, De Vries 2023, hfdst. 2, en Kremer, in: *GS Erfrecht*, art. 4:3 BW, aant. 2-6. Dit geldt ook voor alle aanpassingen die in de literatuur zijn voorgesteld met betrekking tot art. 4:3 BW. Zo is bijv. door o.a. J.H.M. ter Haar, ‘Is de legitieme nog legitiem?’, *TE* 2021/2, p. 29, en P.C. van Es, ‘Het bestaansrecht van de legitieme’, *WPNR* 2021/7334, p. 577, in het kader van het bestaansrecht van de legitieme portie de vraag opgeworpen of art. 4:3 BW aanpassing behoeft, zodat ook de situatie dat de relatie tussen kind en ouder door toedoen van het kind in ernstige mate is verstoord daar wellicht onder kan vallen.

11 Vgl. art. 7:184 lid 1 sub b jo. lid 2 BW m.b.t. tot een overeenkomst van schenking en art. 7:973 BW m.b.t. een overeenkomst van sommenverzekering, waarvoor soortgelijke regelingen gelden. Terzijde zij opgemerkt dat art. 4:3 lid 1 sub a BW eigenlijk overbodig is, omdat art. 4:3 lid 1 sub b BW deze gevallen ook bestrijkt en inhoudelijk geen andere vereisten stelt. Zie ook De Vries 2023, p. 74-75.

12 De strafrechter zal dit toetsen, omdat causaliteit ook in het strafrecht vereist is voor een veroordeling. Zie hierover nader bijv. J. de Hullu & P.H.P.H.M.C. van Kempen, *Materieel strafrecht. Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht*, Deventer: Wolters Kluwer 2024, p. 197-213.

13 *Parl. Gesch. Vast. Boek 4* 2002, p. 90. Het gaat dan concreet om doodslag (art. 287 Sr), moord (art. 289 Sr) en diverse gekwalificeerde delicten die daarmee samenhangen (zoals kindermoord ex art. 291 Sr). Volgens de wetsgeschiedenis vallen culpoze misdrijven als dood door schuld (art. 307 Sr – zie bijv. rb. Maastricht 26 september 2012, ECLI:NL:RBMAA:2012:BX9399) en ook mishandeling met de dood tot gevolg (art. 300 jo. 301 lid 3 Sr) er echter *niet* onder. Zie ook Asser/Perrick 4 2021/25 en De Vries 2023, p. 33-34.

14 Dit vereiste staat in de wet, maar volgt ook uitdrukkelijk uit de parlementaire geschiedenis. Zie *Parl. Gesch. Inv. Boek 4* 2003, p. 1168-1169, 1172 en 1174-1175. De eis van een onherroepelijke veroordeling stond overigens niet in het Ontwerp Meijers, maar is daar pas veel later aan toegevoegd. Zie De Vries 2023, p. 40.

15 Zie par. 3.5 van de conclusie van A-G Hartlief van 5 juli 2024, ECLI:NL:PHR:2024:729, met nadere verwijzingen.

16 De Vries 2023, p. 40-41. Buitengewone rechtsmiddelen (zoals herziening) spelen in dit verband geen rol.

17 Zie uitgebreid hierover F.W. Bleichrodt, J.H.J. Verbaan & R.J. Verbeek, *F.A.J. Koopmans. Het beslissingsmodel van 348/350 Sv*, Deventer: Wolters Kluwer 2022.

18 Het voert te ver om deze hier uit te werken. Zie nader bijv. K. Lindenberg & H.D. Wolswijk, *Het materiële strafrecht* (Ons Strafrecht nr. 1), Deventer: Wolters Kluwer 2021, hfdst. 8, C. Kelk & F. de Jong, *Studieboek materieel strafrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2023, hfdst. 7, en Machiels, in: *Noyon/Langemeijer/Rommelink Strafrecht*, titel III Sr, aant. 2-5.

van alle rechtsvervolging (ovar).¹⁹ In beide gevallen kan volgens De Vries niet gesproken worden van een *veroordeeling* zoals bedoeld in art. 4:3 BW.²⁰ Voor een strafrechtelijke veroordeling is immers vereist dat de strafbare gedraging aan de schuld van de dader te wijten is. Dit betekent concreet onder meer dat een erfgenaam die de erflater heeft omgebracht, maar door de strafrechter is ontslagen van alle rechtsvervolging, niet onwaardig is in de zin van art. 4:3 BW. Deze eis van een (onherroepelijke) veroordeling kan volgens De Vries in sommige situaties echter tot onrechtvaardige uitkomsten leiden.²¹ De in de volgende paragraaf te bespreken *Beuningse martelmoord*-casus biedt daarvan een duidelijk voorbeeld.

3. De Beuningse martelmoord

3.1 De feiten

In de casus die aan deze uitspraak ten grondslag ligt, speelde het volgende.²² Een man (Laurent D.) en een vrouw (Hetty Verink) zijn in 2013 gehuwd in algehele gemeenschap van goederen. De man had op dat moment geen vermogen, maar alleen hoge schulden. In 2015 heeft de man zijn vrouw op een gruwelijke manier om het leven gebracht. De strafrechter heeft geoordeeld dat de man zijn vrouw opzettelijk van het leven heeft beroofd en zich daarmee schuldig heeft gemaakt aan overtreding van art. 287 Sr (doodslag). De strafrechter heeft de man echter ontslagen van alle rechtsvervolging, omdat hij ten tijde van de doodslag onder invloed van een psychose verkeerde en derhalve volledig *ontoerekeningsvatbaar* was.²³ De strafrechter heeft de man de maatregel van tbs met dwangverpleging opgelegd.²⁴

Na het overlijden van de vrouw (de erflaatster) ontstond onduidelijkheid over de vraag wie de erfgenaam is. De vrouw had geen testament gemaakt, zodat op grond van art. 4:1 lid 1 jo. 4:10 lid 1 aanhef en sub a BW de man in beginsel de enige erfgenaam bij versterf was.²⁵ Uit hetgeen in paragraaf 2

is besproken, blijkt immers dat de man niet onwaardig is in de zin van art. 4:3 lid 1 sub a BW, aangezien een veroordeling ontbreekt. De broer van de vrouw was echter van mening dat de man desondanks toch onwaardig was. De broer stelde dat hij de enig erfgenaam is en hij heeft in 2016 de nalatenschap van de vrouw beneficiair aanvaard. In 2020 heeft de man echter ook aanspraak op de nalatenschap gemaakt. Er is vervolgens een civiele rechtszaak aangespannen door de broer die heeft geleid tot het hierna in paragraaf 3.3 te bespreken arrest van de Hoge Raad.

3.2 Het oordeel van de feitenrechters

De broer vorderde bij de rechtbank in de eerste plaats een verklaring voor recht dat de man op grond van art. 4:3 BW onwaardig is om voordeel uit de nalatenschap van de vrouw te trekken. In de tweede plaats vorderde de broer een verklaring voor recht dat *'de algemene rechtsbeginselen alsmede de beginselen van openbare orde en de redelijkheid en billijkheid'* zich ertegen verzetten dat aan de man enige aanspraak toekomt op de nalatenschap. In reconventie vorderde de man een verklaring voor recht dat hij niet onwaardig is in de zin van art. 4:3 BW en dat hij dus wel is gerechtigd tot de nalatenschap van de vrouw.

In het Wetboek van Strafrecht is geen delict 'ombrengen' te vinden, maar uit de parlementaire geschiedenis blijkt dat ombrengen slaat op de opzettelijke misdrijven van art. 287 e.v. Sr

In eerste aanleg wees de rechtbank Gelderland de vorderingen van de broer af en die van de man toe.²⁶ De rechtbank ging daarbij uitvoerig in op het vereiste van de veroordeling uit art. 4:3 lid 1 sub a BW. Volgens de rechtbank bleek uit de parlementaire geschiedenis dat de wetgever in een situatie zoals in deze casus speelde geen onwaardigheid heeft gewild, omdat – kort samengevat – de wetgever er volgens de rechtbank voor heeft gekozen geen onwaardigheid te laten intreden in het geval dat een strafbaar feit niet aan de dader kan worden toegerekend vanwege een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van zijn geestvermogens.²⁷ Ook het beroep van de broer op de redelijkheid en billijkheid slaagde niet. Volgens de rechtbank kan de beperkende of derogerende werking van de redelijkheid en billijkheid van art. 6:2 lid 2 BW er wel aan in de weg staan dat iemand zijn rechten als erfgenaam kan uitoefenen, maar dat is slechts in 'zeer uitzonderlijke omstandigheden' het geval.²⁸ Ondanks de ernst van de feiten en omstandigheden van deze casus, was daarvan in deze situatie toch geen sprake, aldus de rechtbank.²⁹

19 Zie art. 352 lid 1 resp. lid 2 Sv. In beginsel zal dit leiden tot ontslag van alle rechtsvervolging, maar als de wederrechtelijkheid en/of verwijtbaarheid een bestanddeel vormt van de overtreden wetsbepaling, kan een geslaagd beroep op een strafuitsluitingsgrond – afhankelijk van welke dat is – ook leiden tot vrijspraak.

20 De Vries 2023, p. 35-36.

21 De Vries 2023, p. 36. Zo ook par. 3.37 van de conclusie van A-G Hartlief van 5 juli 2024, ECLI:NL:PHR:2024:729.

22 Zie ook A.J.M. Nuytinck, 'Beuningse martelmoord', AA 2025/0129, p. 132-136.

23 De ontoerekeningsvatbaarheid als schulduitsluitingsgrond is geregeld in art. 39 Sr. Op grond van art. 350 jo. 352 lid 2 Sv leidt een geslaagd beroep daarop bij overtreding van art. 287 Sr tot ontslag van alle rechtsvervolging.

24 De strafrechter kan in dit geval wel *tbs met dwangverpleging* opleggen op grond van art. 352 lid 2 tweede volzin jo. 39 Sv en heeft dat in deze zaak ook gedaan. Zie rb. Gelderland 10 februari 2016, ECLI:NL:RBGEL:2016:767, en hof Arnhem-Leeuwarden 10 november 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:8917. Tegen de uitspraak van het hof was cassatie ingesteld door de man, maar dat is later ingetrokken, zodat de Hoge Raad geen arrest heeft gewezen.

25 Hof Arnhem-Leeuwarden 30 mei 2023, ECLI:NL:GHARL:2023:4522, r.o. 2.1. Er waren ook geen kinderen.

26 Rb. Gelderland 26 januari 2022, ECLI:NL:RBGEL:2022:498.

27 Rb. Gelderland 26 januari 2022, ECLI:NL:RBGEL:2022:498, r.o. 5.2-5.8.

28 Rb. Gelderland 26 januari 2022, ECLI:NL:RBGEL:2022:498, r.o. 5.10.

29 Rb. Gelderland 26 januari 2022, ECLI:NL:RBGEL:2022:498, r.o. 5.11-5.12.

In hoger beroep had de broer wel succes. Net als de rechtbank, ging ook het hof Arnhem-Leeuwarden eerst uitvoerig in op de wetsgeschiedenis van art. 4:3 lid 1 sub a BW.³⁰ Het hof stelde eerst vast dat bij een letterlijke lezing van deze wetsbepaling van onwaardigheid geen sprake is, nu immers de vereiste veroordeling ontbreekt. Ook uit de wetsgeschiedenis van art. 4:3 BW – en evenmin die ten aanzien van de soortgelijke bepalingen in art. 7:184 lid 1 sub b jo. lid 2 BW en 7:973 BW – volgt niet dat dit anders is. In dit verband stelde het hof wel vast dat de wetgever bij de totstandkoming van deze bepalingen de situatie dat een verdachte niet strafrechtelijk is veroordeeld, maar is ontslagen van alle rechtsvervolgning (bijvoorbeeld vanwege een psychische stoornis) niet onder ogen heeft gezien; er wordt immers niet expliciet iets over vermeld.³¹ Het hof concludeerde halverwege zijn arrest dan ook als volgt:

‘De vraag of artikel 4:3 lid 1 onder a BW zo moet worden uitgelegd dat daaronder ook valt de situatie dat de daad wel, maar de dader wegens ontoerekeningsvatbaarheid niet strafbaar is, zou als alleen wordt gelet op de gangbare betekenis van de bewoordingen van de bepaling, de wets- en rechtsgeschiedenis, verwante bepalingen in het Burgerlijk Wetboek en de strekking van de bepaling met “nee” moeten worden beantwoord. Daarmee is echter nog niet alles gezegd over de uitleg en toepassing van deze bepaling.’³²

Met deze laatste zinsnede doelt het hof op het beroep van de broer op art. 2 jo. 8 EVRM.³³ In hoger beroep heeft de broer namelijk aangevoerd dat het vereiste van een veroordeling uit art. 4:3 lid 1 sub a BW in dit verband in strijd is met de genoemde EVRM-bepalingen en niet past bij de ratio van het *Roemeense erflater*-arrest van het EHRM uit 2009.³⁴ In dit arrest van het EHRM ging het ook om een echtgenoot die zijn vrouw en schoonmoeder had vermoord. Deze echtgenoot bekende zijn daden in twee brieven en pleegde kort na de moorden zelfmoord. Hierdoor werd de echtgenoot nooit strafrechtelijk vervolgd en veroordeeld. Naar het toen geldende Roemeense recht was voor onwaardigheid – net als in art. 4:3 lid 1 sub a BW – een onherroepelijke veroordeling vereist. Nu deze ontbrak, verklaarde de Roemeense rechter de inmiddels door zelfmoord eveneens overleden dader-echtgenoot niet onwaardig. Tegen deze uitspraak werd geprocedeerd bij het EHRM en het EHRM nam unaniem een schending van art. 8 EVRM aan en stelde dat de relevante Roemeense wetsbepaling niet *EVRM-proof* was.

Gelet op deze uitspraak van het EHRM nam het hof Arnhem-Leeuwarden voor de hier centraal staande casus aan dat, gelet op het bepaalde in art. 8 lid 1 EVRM en de omstandigheden van het geval, *een redelijke wetstoepassing* met zich meebrengt dat de eis van een strafrechtelijke veroordeling uit art. 4:3 lid 1 sub a BW in dit geval buiten toepassing moet blijven.³⁵ Concreet betekende dit dat de man (alsnog) onwaardig was en niet hij, maar de broer de enige erfgenaam was. Aan alle overige vereisten uit art. 4:3 lid 1 sub a BW werd immers voldaan. Het oordeel van het hof werd in de literatuur grotendeels positief ontvangen.³⁶

De man liet het er echter niet bij zitten en stelde cassatieberoep in. In cassatie voerde hij onder meer aan dat het hof zijn oordeel niet mocht baseren op het *Roemeense erflater*-arrest van het EHRM omdat die situatie niet vergelijkbaar is met de onderhavige zaak (cassatieonderdeel A). Daarnaast voerde de man aan dat het hof heeft miskend dat de wetgever een duidelijke keuze heeft gemaakt voor een strafrechtelijke veroordeling als vereiste voor onwaardigheid en dat het hof daar ten onrechte aan is voorbijgegaan (cassatieonderdeel B).³⁷

3.3 Het arrest van de Hoge Raad

De Hoge Raad overweegt in de eerste plaats dat art. 4:3 lid 1 sub a BW onder meer vereist dat de verdachte is veroordeeld. Dit wetsartikel is in 2003 ingevoerd, maar in het Burgerlijk Wetboek van 1838 (OBW) kwam een dergelijke regeling al voor. In art. 4:885 lid 1 OBW werd ook een veroordeling geëist.³⁸ Volgens de Hoge Raad werd ‘naar de indertijd heersende leer onder “veroordeeld” niet begrepen het geval dat de dader ontoerekeningsvatbaar is’.³⁹ Uit de parlementaire geschiedenis van de genoemde bepalingen – te weten art. 4:3, 7:184 en 7:973 BW – blijkt volgens de Hoge Raad niet dat de wetgever van die opvatting heeft willen afwijken bij de invoering van onder meer art. 4:3 BW.⁴⁰

30 Hof Arnhem-Leeuwarden 30 mei 2023, ECLI:NL:GHARL:2023:4522, r.o. 3.13-3.32.

31 Hof Arnhem-Leeuwarden 30 mei 2023, ECLI:NL:GHARL:2023:4522, r.o. 3.22.

32 Hof Arnhem-Leeuwarden 30 mei 2023, ECLI:NL:GHARL:2023:4522, r.o. 3.23.

33 In deze verdragsbepalingen is resp. het recht op leven en het recht op de eerbiediging van het privé-, familie- en gezinsleven vastgelegd. Zie over de rol van het EVRM in het erfrecht recentelijk R. van Dijken, ‘Erfrecht en EVRM. Un tour d’horizon’, *WPNR* 2024/7463, p. 377-385.

34 EHRM 1 december 2009, ECLI:NL:XX:2009:BL6889, NJ 2010/206, m.nt. Perrić (*Velcea et Mazăre/Roemenië; Roemeense erflater*).

35 Hof Arnhem-Leeuwarden 30 mei 2023, ECLI:NL:GHARL:2023:4522, r.o. 3.32.

36 Zie de vermelde literatuur in par. 3.42-3.44 van de conclusie van A-G Hartlief van 5 juli 2024, ECLI:NL:PHR:2024:729. Zie ook M. de Vries in haar noot in *JERF* 2023/157, p. 981-983.

37 Er werden nog enkele andere (en minder ver strekkende) cassatiemiddelen ingesteld, maar deze laat de Hoge Raad buiten beschouwing, hetgeen ik daarom ook doe.

38 Art. 4:885 lid 1 OBW: ‘Hij, die veroordeeld is, ter zake dat hij den overledene heeft omgebracht of getracht heeft om te brengen.’ Zie over dit artikel uitvoerig De Vries 2023, p. 16-20.

39 HR 6 december 2024, ECLI:NL:HR:2024:1797, r.o. 3.2 (*Beuningse martelmoord*). De Hoge Raad verwijst daarbij naar hof Amsterdam 13 mei 1976, ECLI:NL:GHAMS:1976:AC3027, NJ 1977/213. Uit deze uitspraak blijkt dat dit inderdaad het geval is; het hof bespreekt in zijn uitspraak ook het relevante Franse civiele recht en strafrecht waarop het OBW zelf grotendeels was gebaseerd.

40 Zie in die zin ook al Kamer voor het Notariaat Amsterdam 14 november 2019, ECLI:NL:TNORAMS:2019:23, r.o. 5.2. Ik kom op deze uitspraak nog terug in par. 4.

In de tweede plaats gaat de Hoge Raad in op de betekenis van het *Roemeense erflater*-arrest van het EHRM in deze situatie. De Hoge Raad overweegt in r.o. 3.3 daarover het volgende:

‘Uit de uitspraak van het EHRM in de zaak van de Roemeense erflater volgt dat, onder bijzondere omstandigheden, art. 8 EVRM eraan in de weg kan staan dat de nationale rechter een in een nationale regeling gestelde voorwaarde van een onherroepelijke strafrechtelijke veroordeling voor onwaardigheid onverkort handhaaft. Dat kan het geval zijn als iemand de erflater opzettelijk om het leven heeft gebracht en voldoende vaststaat dat dit aan zijn schuld te wijten is, maar geen strafrechtelijke veroordeling is gevolgd omdat hij is overleden. Het geval dat een strafrechtelijke veroordeling achterwege is gebleven omdat de strafrechter heeft geoordeeld dat de dader volledig ontoerekeningsvatbaar is, kan daarmee niet op één lijn worden gesteld.’

Uit de hierboven geciteerde rechtsoverweging blijkt dat de Hoge Raad de onderhavige casus niet op één lijn wil stellen met de casus van de *Roemeense erflater*.⁴¹ De Hoge Raad motiveert deze beslissing echter niet. Mogelijk is het verschil verklaarbaar door het feit dat in de onderhavige casus wel een rechterlijke procedure heeft plaatsgevonden, terwijl deze in de *Roemeense erflater*-casus ontbrak doordat de verdachte de hand aan zichzelf had geslagen.⁴²

Uit de hierboven geciteerde rechts- overweging blijkt dat de Hoge Raad de onderhavige casus niet op één lijn wil stellen met de casus van de *Roemeense erflater*

Het voorgaande betekent dan ook dat de cassatieonderdelen A en B gegrond zijn.⁴³ Dat lijkt goed nieuws voor de man en slecht nieuws voor de broer te betekenen. Toch kan het cassatiemiddel volgens de Hoge Raad niet tot cassatie leiden. ‘Ook indien iemand niet op grond van art. 4:3 lid 1, aanhef en onder a, BW van rechtswege onwaardig is om te erven, kunnen zich omstandigheden voordoen op grond waarvan het naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar zou zijn dat hij aanspraak heeft op een nalatenschap (art. 6:2 lid 2 BW)’, aldus de Hoge Raad in r.o. 3.5, onder verwijzing naar het bekende *Butlermoord*-

arrest inzake het huwelijksvermogensrecht uit 1990.⁴⁴ De Hoge Raad somt vervolgens de bijzondere omstandigheden van het geval zoals die door het hof zijn vastgesteld op en overweegt dan:

‘Deze feiten en omstandigheden kunnen niet tot een ander oordeel leiden dan dat het naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar is dat [de man] aanspraak heeft op de nalatenschap van [de vrouw]. De omstandigheid dat [de man] niet onherroepelijk strafrechtelijk is veroordeeld staat daaraan niet in de weg. Aan deze toepassing van art. 6:2 lid 2 BW moeten dezelfde rechtsgevolgen worden toegekend als aan onwaardigheid in de zin van art. 4:3 BW. [de man] heeft bij zijn klachten dan ook geen belang.’⁴⁵

Via de route van de beperkende werking van de redelijkheid en billijkheid ex art. 6:2 lid 2 BW komt de Hoge Raad daarmee tot hetzelfde resultaat als het geval zou zijn geweest als de man wel onwaardig was geweest op grond van art. 4:3 BW.⁴⁶ Dit betekent concreet dat de man geen erfgenaam is, maar de broer wel. De uitspraken van zowel de rechtbank als het hof zijn daarmee achterhaald en geven niet langer het geldende recht weer.⁴⁷

De uitspraak roept wel de vraag op waarom de Hoge Raad voor deze route kiest. Hij had immers ook art. 4:3 lid 1 sub a BW ruimer kunnen uitleggen door onder een ‘veroordeling’ ook een ontslag van alle rechtsvervolgning met het opleggen

44 HR 7 december 1990, ECLI:NL:HR:1990:ZC0071, r.o. 3.3, *NJ* 1991/593, m.nt. Luitjen (*Butlermoord; Moordhuwelijk*). In deze zaak bepaalde de Hoge Raad dat de man die zijn vrouw had omgebracht op grond van de redelijkheid en billijkheid (van nu art. 6:2 lid 2 BW) geen aanspraak kon maken op het aandeel van de ontbonden huwelijksgoederengemeenschap dat hem op grond van art. 1:100 lid 1 BW in beginsel toekwam. Ik laat de bespreking hiervan nu verder achterwege, omdat dit aspect in het arrest als zodanig niet speelde (zie over dit aspect A.J.M. Nuytinck, ‘Beuningse martelmoord’, *AA* 2025/0129, p. 134). Zie uitvoerig nader E.M.J.M.C. van Wijk-Verhagen, *Redelijkheid en billijkheid in het personen- en familierecht, meer in het bijzonder in het huwelijks- en echtscheidingsvermogensrecht. Wonderolie van flexibiliteit of gif van rechtsonzekerheid?* (diss. Utrecht; NILG Familie & Recht nr. 18), Den Haag: Boom juridisch 2018, p. 253 e.v., en recentelijk E.M.J.M.C. van Wijk-Verhagen, ‘Doorwerking van onwaardigheid in de zin van artikel 4:3 BW (of juist het ontbreken daarvan) in het huwelijksvermogensrecht’, *WPNR* 2024/7455, p. 240-256.

45 HR 6 december 2024, ECLI:NL:HR:2024:1797, r.o. 3.7 (*Beuningse martelmoord*). De opsomming van de negen omstandigheden staat in r.o. 3.6 (zo speelde een rol dat de man zich al jarenlang agressief had gedragen tegen de familie van de vrouw, het aanwezige vermogen van de vrouw grotendeels uit de erfenis van haar ouders afkomstig was, en de relatief korte duur van het huwelijk). In het hier weergegeven citaat is [de zus] veranderd in [de vrouw] voor de leesbaarheid en consistentie.

46 De Hoge Raad maakt niet duidelijk welk wetsartikel door art. 6:2 lid 2 BW wordt beperkt en buiten toepassing blijft. Dit moet echter wel art. 4:10 lid 1 sub a BW zijn, zodat de broer op grond van art. 4:10 lid 1 sub b BW de enige erfgenaam is. De Hoge Raad maakt immers geen gebruik van de aanvullende werking van de redelijkheid en billijkheid (die dan art. 4:3 lid 1 sub a BW had kunnen aanvullen met deze situatie).

47 Ook in de lagere jurisprudentie tot nu toe kwam de door de Hoge Raad geformuleerde oplossing niet op deze manier voor. Zie hierover E.M.J.M.C. van Wijk-Verhagen, ‘De verhouding tussen de erfrechtelijke onwaardigheid van rechtswege in de zin van artikel 4:3 BW en de “algemene” redelijkheid en billijkheid’, *WPNR* 2024/7454, p. 221-230.

41 Genuanceerder is A-G Hartlief in par. 4.6-4.8 van zijn conclusie van 5 juli 2024, ECLI:NL:PHR:2024:729.

42 Daarnaast is het goed te benadrukken dat de schuld van de verdachte in de Roemeense zaak vaststond, terwijl in de Nederlandse casus deze juist ontbrak doordat het beroep op ontoerekeningsvatbaarheid was geslaagd.

43 A-G Hartlief dacht hier anders over en meende dat alle cassatiemiddelen ongegrond waren.

van een maatregel te lezen.⁴⁸ Weliswaar geldt dat de parlementaire geschiedenis niet die kant op wijst, maar daarin staat ook niet expliciet het tegendeel en de Hoge Raad laat de wetshistorische interpretatie- of uitlegmethode wel vaker onbenut.⁴⁹ Hieraan kan nog worden toegevoegd dat de *maatschappelijke opvattingen* wellicht zijn veranderd, hetgeen een ruimere toepassing van art. 4:3 lid 1 sub a BW zou kunnen rechtvaardigen. Het vereiste van rechtszekerheid pleit hier uiteraard echter wel tegen. De nu door de Hoge Raad gekozen route via art. 6:2 lid 2 BW levert in deze situatie het (gevoelsmatig) gewenste resultaat op, maar is sterk gebaseerd op de omstandigheden van het geval.⁵⁰ Dat levert echter wel rechtsonzekerheid op in soortgelijke casus: wat als de verdachte in een soortgelijk feitencomplex bijvoorbeeld is ontslagen van alle rechtsvervolging, maar geen maatregel is opgelegd? Dit roept dan ook de logische vervolgvraag op hoe het nu verder moet met art. 4:3 BW in dit soort gevallen en of een wetswijziging noodzakelijk is.

3.4 Hoe nu verder?

De vraag is of wetswijziging na het arrest van de Hoge Raad (nog) nodig is. In de literatuur is daarvoor door verschillende auteurs gepleit. Ook was tot voor kort een wetsvoorstel op dit punt in voorbereiding.⁵¹ Brans & Raaijmakers hebben naar aanleiding van de hofuitspraak in deze casus voorgesteld om de wet zodanig aan te passen dat ook in situaties waarbij aan de dader de strafrechtelijke maatregel tbs wordt opgelegd, van rechtswege

onwaardigheid van de dader moet volgen.⁵² Ook Diks & Lavrijssen hebben bepleit dat het goed zou zijn om de wet aan te passen zodat de civiele rechter de onwaardigheid kan vaststellen wanneer een erfgenaam niet strafrechtelijk is veroordeeld en de omstandigheden daartoe aanleiding geven.⁵³ Zij wijzen daarbij instemmend naar het door De Vries in haar dissertatie gedane voorstel om van art. 4:3 BW een gedeeltelijk open norm te maken die de rechter veel ruimte biedt om onwaardigheid vast te stellen.⁵⁴ A-G Hartlief dacht daar in zijn conclusie overigens anders over. Volgens hem betreft de door De Vries voorgestelde aanpassing in de kern *'een met die van de beperkende werking van de redelijkheid en billijkheid vergelijkbare toets'*, zodat deze weinig meerwaarde heeft.⁵⁵ Voor de volledigheid merk ik op dat het arrest van de Hoge Raad ten tijde van de voorstellen van de voornoemde auteurs nog niet was gewezen en dus nog niet bekend was dat art. 6:2 lid 2 BW op deze wijze door de Hoge Raad zou worden ingezet.

Een wetsaanpassing is daardoor strikt genomen niet meer noodzakelijk.⁵⁶ Dat neemt niet weg dat het codificeren van rechtspraak van de Hoge Raad – die in feite art. 4:3 lid 1 sub a BW toch wel heeft opgerekt, zij het via een andere route – in zijn algemeenheid wel als wenselijk kan worden gezien.⁵⁷ De vraag is echter op welke wijze dat zou moeten geschieden. In de wet zou kunnen worden opgenomen dat van onwaardigheid ook sprake is als de verdachte is ontslagen van alle rechtsvervolging en een maatregel (zoals tbs) heeft opgelegd gekregen. Maar wat nu als geen sprake is van het opleggen van een maatregel? Indien bijvoorbeeld andere strafuitsluitingsgronden slagen, kan de strafrechter immers geen tbs opleggen (zie art. 352 lid 2 Sv). Het is echter niet wenselijk om in de wet op te nemen

48 Dit was een van de oplossingen voor dit probleem die al was aangedragen door F.W. Brans & Ph.A.J. Raaijmakers, 'Is een onherroepelijke strafrechtelijke veroordeling steeds vereist voor onwaardigheid van rechtswege ex artikel 4:3 lid 1 sub a BW?', *TE* 2022/6, p. 129-130.

49 Vgl. hierover De Vries in *JERF* 2023/157, p. 982, en W. Broomhaar, 'De parlementaire geschiedenis van Boek 4 BW en de rechtszekerheid in het erfrecht', in: W. Burgerhart e.a. (red.), *Met grootse passen door het recht* (Ars Notariatus nr. 183), Deventer: Wolters Kluwer 2024, p. 27-28.

50 Het is voor zover mij bekend ook de eerste keer dat de Hoge Raad zo expliciet de beperkende werking van de redelijkheid en billijkheid in het erfrecht gebruikt. In het kader van de uitleg van uiterste wilsbeschikkingen is de Hoge Raad daarmee tot nu toe nog uiterst terughoudend geweest. Zie bijv. HR 10 november 2023, ECLI:NL:HR:2023:1531, *NJ* 2024/146, m.nt. Perrick, terwijl A-G Valk in zijn conclusie voor dit arrest daar wel mogelijkheden voor zag (zie par. 3.69-3.77 van zijn conclusie van 14 april 2023, ECLI:NL:PHR:2023:444).

51 Zie *Kamerstukken II* 2023/24, 36410 VI, nr. 2, p. 152 (MvT) m.b.t. het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Justitie en Veiligheid (VI) voor het jaar 2024, waaruit bleek dat intern werd gewerkt aan een wetsvoorstel 'Onwaardigheid in het erfrecht'. De voormalig minister voor Rechtsbescherming Weerwind kondigde tijdens het hoger beroep in deze zaak aan dat hij daarin onder meer wilde regelen dat in de toekomst wordt uitgesloten dat iemand die tbs opgelegd heeft gekregen in verband met de moord op zijn vrouw, aanspraak kan maken op haar erfenis. Zie *Kamerstukken II* 2022/23, 29752, nr. 16, p. 7. In zijn antwoorden op eerdere Kamervragen was de minister overigens nog terughoudend en gaf hij aan de rechterlijke uitspraken te willen afwachten. Zie *Aanhangsel Handelingen II* 2022/23, nr. 306. Door middel van een brief aan de Tweede Kamer met de titel 'Vervolg toezegging onwaardigheid in het erfrecht' heeft de staatssecretaris voor Rechtsbescherming Struycken op 6 maart 2025 laten weten dat hij – in het licht van het arrest van de Hoge Raad – geen wetsvoorstel meer zal voorbereiden en indienen.

52 F.W. Brans & Ph.A.J. Raaijmakers, 'Dient artikel 4:3 lid 1 sub a BW te worden aangepast?', *TE* 2023/5, p. 88. In par. 3.40 van de conclusie van A-G Hartlief van 5 juli 2024, ECLI:NL:PHR:2024:729, wordt hun standpunt overigens wat ongenueanceerd weergegeven; de A-G laat het vereiste van het opleggen van een maatregel onbenoemd.

53 J.Th.M. Diks & N. Lavrijssen, 'De erfrechtelijke casus rondom de gifmoord: de onwaardigheid van art. 4:3 BW revisited', *REP* 2024/168 (afl. 2), p. 43-44.

54 J.Th.M. Diks & N. Lavrijssen, 'De erfrechtelijke casus rondom de gifmoord: de onwaardigheid van art. 4:3 BW revisited', *REP* 2024/168 (afl. 2), p. 44, met verwijzing naar De Vries 2023, p. 265. Zie ook M. de Vries, 'Dissertatie "Onwaardigheid": enkele belangrijke bevindingen voor de erfrechtpraktijk', *TE* 2024/3, p. 53-54. Deze open norm houdt in dat aan de huidige opsomming van art. 4:3 lid 1 BW in de aanhef wordt toegevoegd 'onder meer', zodat de civiele rechter ook in andere situaties de vrijheid heeft om onwaardigheid aan te nemen.

55 Zie par. 3.35-3.36 van zijn conclusie van 5 juli 2024, ECLI:NL:PHR:2024:729.

56 Zo ook de staatssecretaris voor Rechtsbescherming in zijn eerder genoemde brief van 6 maart 2025, p. 1-2.

57 Enigszins anders A.J.M. Nuytinck, 'Beuningse martelmoord', *AA* 2025/0129, p. 135. Hij voelt meer 'voor beslissingsbevoegdheid van de rechter' in dit soort zaken, aangezien dat het leveren van maatwerk bevordert. Kritisch over de in de literatuur voorgestelde wijzigingen zijn A.J.C.M. van Acht, G. Pesselse & D.J.P. van Barneveld, 'Onwaardig te erven door strafrechtelijke veroordeling. Beschouwing over voorstellen tot uitbreiding van artikel 4:3 BW', *TE* 2025/1, p. 2-12. Zij zoeken de oplossing ook in het leveren van maatwerk door de rechter op grond van zowel de aanvullende als de beperkende werking van de redelijkheid en billijkheid, met de kanttekening dat dit 'ook niet zaligmakend is' (zie p. 9-12).

dat van onwaardigheid ook sprake is als de verdachte is ontslagen van alle rechtsvervolging en geen maatregel is opgelegd. Er zijn immers gevallen denkbaar waarin dat ook weer tot ongewenste uitkomsten kan leiden. Denk bijvoorbeeld aan de situatie waarin twee echtgenoten een flinke ruzie krijgen. De ene echtgenoot grijpt een mes om de ander mee aan te vallen. Deze pakt ook een mes, verdedigt zich en doodt daarmee de andere echtgenoot. De echtgenoot-doodslager kan zich wellicht beroepen op de schulduitsluitingsgrond *noodweerexces* (art. 41 lid 2 Sr). Als het beroep daarop slaagt, volgt ontslag van alle rechtsvervolging en kan de rechter geen maatregel opleggen. Is het dan ook gewenst dat de echtgenoot-doodslager onwaardig is met betrekking tot de nalatenschap van de overleden echtgenoot? Die vraag zou ik niet zonder meer bevestigend beantwoorden. Het is daarom goed als de wetgever in de toekomst aandacht besteedt aan deze – en andere⁵⁸ – vragen die met de onwaardigheid van art. 4:3 BW te maken hebben.

4. De notaris en onwaardigheid

Ik wil in deze bijdrage ook nog enige aandacht vragen voor de rol die een notaris heeft in gevallen waarin sprake is of kan zijn van onwaardigheid. De notaris komt in dit verband meestal in beeld als een potentieel onwaardige erfgenaam of degene die als erfgenaam optreedt indien sprake is van onwaardigheid een *verklaring van erfrecht* wil laten opstellen.⁵⁹ In deze verklaring wordt onder meer door de notaris vermeld welke personen erfgenaam zijn met betrekking tot de nalatenschap.⁶⁰ De notaris moet in dat licht *onderzoek* doen, hetgeen niet altijd even eenvoudig is.⁶¹ De notaris hoeft in dit verband als uitgangspunt niet te onderzoeken of de erfgenaam die het verzoek tot het afgeven van een verklaring van erfrecht doet onwaardig is, tenzij de omstandigheden van het geval daar wel aanleiding toe geven.⁶²

In dit verband kan zich de volgende situatie voordoen. Stel dat de broer uit de in de vorige paragraaf beschreven casus zich tot de notaris wendt voor het afgeven van een verklaring van erfrecht. De broer vertelt aan de notaris dat

de erflaatster weliswaar was getrouwd, maar dat de echtgenoot volgens hem onwaardig is omdat hij de erflaatster heeft omgebracht. Mag de notaris dan een verklaring van erfrecht afgeven waarin hij vermeldt dat de broer de enige erfgenaam is als hij ook is overtuigd dat van onwaardigheid inderdaad sprake is?⁶³ Of moet hij (tijdelijk) dienst weigeren en aansturen op een rechterlijke uitspraak?⁶⁴

Het voorgaande is niet verzonnen, maar heeft zich daadwerkelijk in de *Beuningse martelmoord*-casus voorgedaan. In 2017 heeft de notaris namelijk op verzoek van de broer een verklaring voor erfrecht opgesteld en daarin verklaard dat de broer de enige erfgenaam is en dat de man (de echtgenoot) op grond van art. 4:3 BW van rechtswege onwaardig is om te erven van de vrouw. Dit leidde tot een klacht van de man bij de notariële tuchtrechter.⁶⁵ Uit de uitspraak van de notariële tuchtrechter blijkt dat de notaris in dit soort situaties niet zelf mag beoordelen of sprake is van onwaardigheid.⁶⁶ De Kamer voor het Notariaat Amsterdam oordeelde in 2019 het volgende:

‘De kamer tekent hierbij aan, (...), dat voor de notaris onmogelijk kon vaststaan dat sprake was van onwaardigheid. Of daarvan (uiteindelijk) toch sprake is, is niet aan de kamer om vast te stellen, maar aan de civiele rechter. Dat betekent ook, dat (...), hij [dat is: de notaris] de [broer echtgenote] naar de burgerlijke rechter had moeten verwijzen om een procedure tegen klager te starten, en in ieder geval zich had moeten onthouden van het afgeven van de onderhavige verklaring.’⁶⁷

Volgens de Kamer voor het Notariaat Amsterdam had de notaris in deze zaak tuchtrechtelijk laakbaar gehandeld. Als sanctie werd hem een *waarschuwing* opgelegd en hij werd veroordeeld in de *kosten* (in totaal € 3.600).⁶⁸ Het is voor de notaris achteraf extra zuur dat hij van de Hoge Raad indirect gelijk heeft gekregen. Toch is de veroordeling in die zin nog

58 Zoals de vraag of het vereiste van een veroordeling ook nodig is als de verdachte zelfmoord heeft gepleegd en het redelijkerwijs buiten twijfel staat dat hij schuldig is. De vraag is natuurlijk wel wanneer dat laatste zo is.

59 Het kan echter ook pas later het geval zijn, bijv. bij de boedelafwikkeling of de verdeling. Zie bijv. E.M.A. van Amersfoort, ‘Waardig’ zijn of onwaardig zijn, that is the question. Aandachtspunten voor de boedelafwikkeling bij (mogelijke) onwaardigheid’, *PE Notariaat* 2023/1, p. 6-13, en de noot van Kolkman onder *JERF* 2025/14, p. 65-66.

60 Zie art. 4:188 lid 1 aanhef en sub a BW. Er bestaat ook een Europese verklaring van erfrecht (art. 4:188a BW).

61 Zie over moeilijkheden bijv. S. Perrick, ‘Enkele opmerkingen over de inhoud en de betekenis van de verklaring van erfrecht’, *WPNR* 2014/7022, p. 529-535. Zie over de onderzoeksplicht van de notaris Brinkman & Van Anken, in: *GS Erfrecht*, art. 4:188 BW, aant. 4.

62 E.M.A. van Amersfoort, ‘Waardig’ zijn of onwaardig zijn, that is the question. Aandachtspunten voor de boedelafwikkeling bij (mogelijke) onwaardigheid’, *PE Notariaat* 2023/1, p. 11.

63 Dit hangt ook samen met het antwoord op de vraag *aan wie* de notaris een verklaring van erfrecht mag afgeven. Dat mag bijv. aan een erfgenaam, maar niet zomaar aan anderen. Zie Asser/Perrick 4 2021/548 en Brinkman & Van Anken, in: *GS Erfrecht*, art. 4:188 BW, aant. 5. Zie voorts art. 49b en 49c Wna, waaruit blijkt dat de notaris ook afschriften mag uitgeven aan degenen die daarbij belang hebben in verband met een *rechtsverhouding* waarin zij tot de erflater stonden. Deze bepalingen zien echter blijkens de parlementaire geschiedenis met name op schuldeisers van de erflater; *Kamerstukken II* 1999/2000, 27245, nr. 3, p. 15-16 (MvT).

64 Een soortgelijke vraag doet zich voor wanneer de notaris betrokken is bij de boedelafwikkeling van een nalatenschap en een of meer van de personen zoals bedoeld in art. 4:57-4:61 BW bijv. tot erfgenaam zijn benoemd. Zie in dit verband H.J. de Jonge, *De ‘verboden beschikkingen’ in het erfrecht* (diss. Groningen; Ars Notariatus nr. 187), Deventer: Wolters Kluwer 2024, p. 254-258.

65 Zie par. 1.16-1.17 van de conclusie van A-G Hartlief van 5 juli 2024, ECLI:NL:PHR:2024:729.

66 Kamer voor het Notariaat Amsterdam 14 november 2019, ECLI:NL:TNORAMS:2019:23.

67 Kamer voor het Notariaat Amsterdam 14 november 2019, ECLI:NL:TNORAMS:2019:23, r.o. 5.4.

68 Er is destijds geen hoger beroep ingesteld bij de Notariskamer van het hof Amsterdam.

steeds terecht, omdat de notaris (in dit soort gevallen) niet op de stoel van de rechter mag plaatsnemen.⁶⁹ De notaris moet in dit soort situaties dus in beginsel dienst weigeren en had in dit geval de broer naar de rechter moeten verwijzen teneinde een procedure te starten dan wel de uitkomst daarvan moeten afwachten.⁷⁰ Dit geldt mijns inziens eveneens voor het oordeel over de toepasselijkheid van art. 6:2 lid 2 BW.

In haar proefschrift merkt De Vries naar aanleiding van deze uitspraak van de tuchtrechter op dat de notaris volgens haar in een verklaring van erfrecht wel tot een conclusie mag komen die afwijkt van de wet; de notaris mag wel concluderen dat sprake is van onwaardigheid als niet aan de letterlijke wettekst van art. 4:3 BW wordt voldaan, mits deze conclusie goed onderbouwd en verdedigbaar is.⁷¹ Gelet op het voorgaande, lijkt mij dat niet juist en moet de notaris dit aan de rechter overlaten. Het is wellicht voorstelbaar dat de notaris dit als uitzondering wel mag doen als de casus vrijwel gelijk is aan een casus waarover rechtspraak bestaat van de hoogste instantie, maar anders past de notaris een grote mate van terughoudendheid.

De Vries merkt ook nog op dat de notaris in de verklaring van erfrecht *kan* opnemen dat *geen* sprake is van onwaardigheid, maar de erfgenaam in kwestie geen voordeel uit de nalatenschap kan genieten op grond van art. 6:2 lid 2 BW en daardoor *de facto* toch onwaardig is. Volgens De Vries *mag* de notaris dat in beginsel echter niet doen, tenzij daar evident sprake van is, en dat is volgens haar bijvoorbeeld het geval wanneer vaste rechtspraak bestaat over een exact gelijklopende kwestie.⁷² Hier ben ik het op zich wel mee eens, al mag hierbij niet te snel worden aangenomen dat sprake is van vaste rechtspraak en van exact gelijklopende situaties. Het lijkt mij daarom verstandiger dat de notaris als uitgangspunt zowel de beoordeling van art. 4:3 BW als die van art. 6:2 lid 2 BW in dit soort gevallen overlaat aan de civiele rechter en zijn ministerie opschort tot er een onherroepelijke uitspraak is of de persoon in kwestie heeft aangegeven geen procedure te starten.⁷³

69 Dit geldt breder. Zo mag de notaris bijv. ook niet de door hem gepasseerde testamenten uitleggen als daar later onenigheid over ontstaat tussen verschillende erfgenamen. Bovendien was de argumentatie van de notaris in deze zaak ook juridisch niet juist. Zie De Vries 2023, p. 173.

70 Dit betekent niet dat de nalatenschap 'geheel op slot gaat', omdat de wet wel bepaalde mogelijkheden biedt om de boedelafwikkeling gedeeltelijk voort te zetten. Zie daarover p. 66 van Kolkman's noot onder JERF 2025/14.

71 De Vries 2023, p. 173. In gelijke zin E.M.A. van Amersfoort, 'Waardig' zijn of onwaardig zijn, that is the question. Aandachtspunten voor de boedelafwikkeling bij (mogelijke) onwaardigheid, *PE Notariaat* 2023/1, p. 11. Wanneer dat volgens De Vries en Van Amersfoort zo is, wordt echter niet duidelijk.

72 De Vries 2023, p. 172.

73 Zie over de ministerieplicht en de plicht tot dienstweigeren van de notaris uitgebreid J.C.H. Melis/B.C.M. Waaijer, *De Notariswet*, Deventer: Wolters Kluwer 2024, hfdst. 5. Als de lagere rechter zijn uitspraak *uitvoerbaar bij voorraad* verklaart, zal de notaris wel ministerie moeten verlenen, maar moeten waarschuwen dat de uitspraak in een hogere instantie onderuit kan gaan. Zie Melis/Waaijer 2024, p. 269-270.

Tot slot wijs ik nog op een alternatieve gang van zaken die ook denkbaar is. Stel nu dat niet de broer, maar de man zich tot de notaris wendt voor de afgifte van een verklaring van erfrecht waarin hij als de enige erfgenaam wordt genoemd. Als de notaris weet van de situatie of daar tijdens het onderzoek achterkomt, is dienstweigeren vanzelfsprekend geboden. Het kan natuurlijk ook zo zijn dat de notaris daar niet achterkomt en de verklaring voor erfrecht opmaakt en afgeeft aan de man. Als dan later blijkt dat de man onwaardig is, valt de notaris in beginsel niets te verwijten.⁷⁴ Derden die op de verklaring van erfrecht zijn afgegaan, worden in dat geval tot op zekere hoogte beschermd.⁷⁵

5. Conclusie

In deze bijdrage is stilgestaan bij de betekenis en werking van art. 4:3 BW over de onwaardigheid in het erfrecht. Na een bespreking van diverse onderdelen van art. 4:3 BW is aandacht besteed aan het recente *Beuningse martelmoord*-arrest van de Hoge Raad. In dit arrest overweegt de Hoge Raad onder meer dat de man in casu op grond van de redelijkheid en billijkheid van art. 6:2 lid 2 BW geen aanspraak kan maken op de erfenis van de door hem vermoorde vrouw. Daarmee is duidelijk geworden dat de dader die de erflater heeft omgebracht, maar wegens een geslaagd beroep op ontoerekeningsvatbaarheid is ontslagen van alle rechtsvervolgning (terwijl wel tbs is opgelegd), niet onwaardig is in de zin van art. 4:3 BW, maar dat feitelijk alsnog kan zijn op grond van art. 6:2 lid 2 BW, dat in dat geval derogeert aan art. 4:10 lid 1 sub a BW.

Het arrest roept de vraag op of een wetwijziging van art. 4:3 lid 1 sub a BW noodzakelijk is en zo ja, op welke wijze deze zou moeten worden vormgegeven. Tot slot is in deze bijdrage ook aandacht besteed aan de rol van de notaris in casus waarin (mogelijk) sprake is van onwaardigheid. De notaris mag de onwaardigheid als uitgangspunt niet zelf beoordelen, maar dient terughoudend te zijn en de betrokken partijen naar de civiele rechter te verwijzen. Hetzelfde dient te gelden voor het beantwoorden van de vraag of art. 6:2 lid 2 BW van toepassing is in dit soort gevallen.

Dit artikel is afgesloten op 12 maart 2025.

Over de auteur

Mr. H.J. (Rick) Weijers

PhD-fellow Notarieel Recht Universiteit Leiden.

74 Er is immers geen register waaruit blijkt dat personen onwaardig zijn en gelet op de geheimhoudingsplicht (art. 22 lid 1 Wna) mag daar ook geen navraag naar worden gedaan bij bijv. familieleden.

75 Op grond van met name art. 4:187 BW. Zie daarover bijv. A.G. de Groot-Koopmans, 'Derdenbescherming van de verklaring van erfrecht, in het bijzonder bij de overdracht van registergoederen. Art. 4:187 lid 1 BW, een vreemde eend in de bijt?', *WPNR* 2022/7393, p. 886-890.